

PROBLEME ACTUALE ALE MUZEOLOGIEI ROMÂNEȘTI

de prof. IULIAN ANTONESCU,
director adjunct al Direcției
Așezămintelor culturale din C.C.E.S.

Cu modesta comunicare redusă la jumătate prin eforturile multora din antevorbitori, fiindcă o parte din probleme au fost strălucit expuse de cei care au luat cuvîntul, mă văd silit să mă limitez la probleme care angajează, în primul rînd, probleme de muzeologie și știm foarte bine că unele dintre părerile și cuvintele mele vor stîrni ecouri cel puțin în inima acestor duhuri jucăușe, capricioase dar întotdeauna statornice vetrei instituțiilor noastre, care sînt muzeografi români.

Bunul actual în muzeologie este efortul pasionant și tenace al muzeografului de a conserva selectiv și critic mesajul trecutului, punîndu-l la dispoziția prezentului și prin aceasta transmițîndu-l viitorimii.

Impunîndu-se ca primă instituție specializată în conservarea și valorificarea complexă a patrimoniului spiritual al întregii omeniri, muzeul contemporan dobîndește funcții educative majore și acționează permanent cu autoritate și competență în procesul selecționării și ierarhizării valorile culturale, introducîndu-le în circuitul național și mondial.

Gîndirea tematică a muzeografului conferă fiecărui element patrimonial rolul unui argument hotărîtor, ocupînd un loc bine definit în demonstrația științifică specific muzeală: expoziția, expoziția în toate variantele și formulele sale structurale, însoțită, după cum bine știm, de un întreg aparat critic și documentar, merit să-i subliniez cît mai bine mesajul.

„Muzeul — spunea o autoritate în materie, Grigore Antipa — trăiește, în primul rînd, prin expozițiile sale și se impune prin felul cum știe să le organizeze, să le facă atrăgătoare, variate, accesibile. O expoziție care nu urmărește nimic, care nu dovedește nimic, care nu știe a ridica întrebări în mintea privitorului, chiar dacă nu poate întotdeauna răspunde la toate aceste întrebări, nu merită să existe“.

Pămîntul românesc dispune de un strălucit și bogat patrimoniu natural și istoric-cultural, o neprețuită comoară care îi recomandă cadrul geografic, funcția etnică și politică a multimilenarului său element băștinaș, prezența activă în viața încercatului continent european.

În ce măsură cele peste 300 de unități muzeale, aflate între frunțile sale, reușesc să gospodărească eficient, să conserve acest impresionant tezaur patrimonial? În ce măsură izbutesc aceste instituții, fiecare în parte și toate la un loc, să oglindească în frontul tematico-expozi-

țional specificul existenței acestui colț de pământ, contribuția adusă pe multiple planuri la istoria civilizației? Iată una dintre cele mai importante probleme ale muzeologiei românești. Rezolvarea în condiții optime a acestei probleme, sarcină de onoare, este determinată însă de un proces în plină desfășurare, la care factori de decizie și muzeografii sîntem chemați să ne aducem aportul.

Este vorba de transformarea rapidă a rețelei de instituții muzeale subordonate diferitelor foruri locale sau centrale într-un sistem național unitar, capabil să orienteze și să dozeze efortul muzeistic, să pună în valoare cît mai bine specificul și personalitatea fiecărei instituții muzeale în parte.

Acest proces impune totodată și o ierarhizare funcțională a instituțiilor muzeale, consacînd marile muzee de profil național ca foruri metodologice de specialitate pentru toate unitățile de același profil din țară, înzestrate pentru a face față din toate punctele de vedere acestei sarcini, înzestrate totodată cu laboratoare și centre de conservare a patrimoniului și, pe de altă parte, impune muzeelor județene sarcina de organe operative de administrare și valorificare complexă și curentă a patrimoniului muzeal.

Suferim, trebuie să o recunoaștem, de o derutantă pulverizare a efortului muzeal și asistăm încă la drama micilor colective de la unele muzee locale amenințate de-a dreptul cu deprofesionalizarea; muzeograful, indiferent de pregătire, de înclinații, de tiparul profesional, fiind obligat a face de toate, oricînd, oricum și dacă s-ar putea din nimic.

O bună ierarhizare a instituțiilor muzeale duce, așa cum am subliniat, și la cristalizarea unei mai bune structuri tematice, delimitarea zonelor de investigare științifică, indici de profil ș.a.m.d. — problema a fost atacată de tovarășul prof. Pippidi, așa că trec peste acest capitol, întrucît nu mai este necesar să le repet aici. Mai mult decît atît, ar asigura înlăturarea unor nedorite și repetate interferențe tematice, a tendințelor de șablonizare și repetare nedorite, a acelorași tipare, în foarte multe expoziții muzeale.

Aș dori să prezint doar două aspecte, care ne interesează pe toți. Pe de o parte, introdus într-un circuit cultural care vizează monumente și muzee, vizitatorul nevizat, din străinătate, are cîteodată senzația că se întîlnește cu același muzeu sau cu aceleași fragmente din același muzeu peste tot și această senzație creează penibilul sentiment al unei sărăcii, al unei sărăcii aparente, a noastră. Paradoxal, avem unul dintre cele mai semnificative și bogate patrimonii din lume și totuși, ca omul sărac, prezentăm de multe ori același costum de haine. Este bine să reflectăm foarte mult asupra pericolului șablonizării.

Pe de altă parte, aș dori să insist asupra faptului că de foarte multe ori între județe există un fals, un rău spirit competitiv. „Dacă tu ai o secție de etnografie, trebuie să fac și eu. Dacă ai o secție de artă cu cinci Băeși și șase Băncilă, indiferent dacă se mai găsește marfă spirituală creată de aceiași autori, am să fac desigur și eu acest lucru“. Sînt viabile, au forță de convingere, personalitate numai instituțiile muzeale care-și structurează expozițiile pe fondul patrimonial de care dispun și pe care, evident, au obligația să-l îmbogățească neconținut

prin cercetarea științifică în condiții pe care de altminteri le-a pomenit și tov. profesor D. M. Pippidi.

Muzeul de mucava, palidul, impersonalul și neconvingătorul muzeu de mucava este produsul unor inițiative care, oricât de bine intenționate vor fi fost, au neglijat relația tematică expoziție-patrimoniu, fiindcă trebuie s-o spunem aici cu curaj și să apărăm acest punct de vedere înaintea tuturor forurilor pe care le reprezentăm: muzeul dobândește personalitate și contur evident de pe pozițiile gândirii politice a muzeografului ca răspuns la problemele de politică actuală și la necesitățile actuale ale culturii românești, dar numai în măsura în care are acoperirea de aur a propriului său patrimoniu.

Desigur, există poate oameni de bună-credință și activiști culturali demni care se alarmează la această afirmație. „Cu ce drept spui acest lucru și privezi omul de marele drept, astăzi atât de bine definit de procesul democratizării culturii de a lua contact la el acasă cu marile bunuri?” Dar acest „drept” este asigurat prin emisiunile televiziunii, carte, expoziții temporare, itinerante pe care nu le excludem, ci, dimpotrivă, le recomandăm. Vom face acest lucru din marele muzeu — mare nu în înțelesul spațial, ci mare prin problematica pe care o ridică, fiindcă poți apăra formarea poporului român și a limbii române cine știe în ce muzeu și nu numai cu argumentul arheologic, ci și cu cel etnografic și cu toate armele care ne stau la dispoziție.

Marele muzeu — muzeul de concepție și de rezistență — este — o susțin cu tărie — un muzeu de patrimoniu, patrimoniu îi dăruiește specificitate, eficiență, forță de convingere. Dar existența patrimoniului, condiție evident primordială în organizarea muzeelor noastre, nu este suficientă. Avem nevoie și de o gândire tematică modernă, ingenioasă, suplă, profund științifică a muzeografului. Cred că muzeograful trebuie să fie, dacă nu un strateg, cel puțin un tactician care să știe să solicite în momentul potrivit argumentul tuturor armelor. Nu se pot da rețete. Fiecare bătălie — ne-o dovedește istoria armelor, o spun ca omagiu pentru cei care poartă haina apărătorilor țării în această sală — este o operă inedită.

Firul creator al gândirii muzeografului, acest meșter Manole care se zidește în expoziția pe care a conceput-o, este, în ultimă instanță, o nouă condiție asupra căreia voi zăbovi câteva momente.

Spuneam că această gândire tematică a muzeografului cu implicații politice și de ambasadă spirituală nebănuite trebuie să fie profund științifică. Pentru ca muzeograful să gândească profund științific trebuie să aibă toate condițiile normale care se oferă unui creator, om de știință și om de artă, când elaborează ceva. Muzeograful are nevoie de tihnă, de digestie spirituală, de documentare, de informare, de comparații. Muzeograful are nevoie de contactul nemijlocit cu alți specialiști. Muzeograful are nevoie în gândirea sa tematică de realizarea unui raport nemijlocit între specificul local și orizontul național și chiar mondial. Ridic aici o problemă care va trebui să rămână în atenția noastră, a factorilor de răspundere: de foarte multe ori ne limităm la orizontul strict național, ne lipsesc exponate și colecții care să ducă spre elementul de referință mondial și avem dreptul și trebuie să ne gândim că a venit momentul să realizăm, într-un fel sau altul, schimbul de elemente patrimoniale

cu străinătate, că a venit momentul, așa cum a arătat tovarășul profesor Constantin Giurescu, nu numai să aducem înapoi ceea ce ne aparține, nu numai cu mintea, ci și cu sîngele și cu substanța existenței noastre istorice, să aducem și valori patrimoniale obținute prin expediții științifice și cercetări, fiindcă, în ultimă instanță, neoliticul nostru ar scilipi și mai strălucit alături de anumite elemente de referință, fiindcă, în ultimă instanță, evul mediu, istoria modernă, etnografia ar avea nevoie de elemente patrimoniale de dincolo de fruntariile noastre, care să-l ajute și pe vizitator să ierarhizeze valorile, să emită judecăți de valoare, să cîntărească bine actul istoric și importanța sa.

Trebuie să fim serios preocupați nu numai de rezolvarea carențelor învățămîntului superior în formarea cadrelor de muzeografi și mai ales de condiția profesional-teoretică și materială care i se oferă după încadrare specialistului nostru. Schema de funcționare a fiecărui muzeu în parte trebuie să oglindească, de fapt, necesitatea de valorificare a patrimoniului, aflat în aria de acțiune a instituției respective, pe discipline și specialități și nu să fie rezultatul unui act administrativ aranjat de multe ori de contabili și de economiști, vai! ca un odios pat al lui Procust, care mutilează personalitatea instituției.

Am ajuns astfel la o altă problemă care își cere grabnic soluționarea. Este vorba — și aici atît Academia, cît și muzeul sîntem deopotrivă interesați — este vorba de marile lacune existente în frontul tematic al muzeografiei românești. Unele dintre aceste lacune privesc publicul nostru, și implicit procesul cultural-educativ de care pomenim mereu, de importantul sector al muzeelor de istoria științei și tehnicii, care tot muzeu, aparținînd orizontului istoric, sînt.

Este suficient să amintesc că cele cîteva muzeu tehnice de care dispunem sînt extrem de limitate tematic și material și că, sub oblăduirea unui alt minister, pe pămîntul lui Coandă și al altor mari creatori și inventatori trăiește modest, sufocat într-un spațiu necorespunzător, Muzeul de istoria tehnicii „Leonida“ din Parcul Libertății. Alte lacune, în domeniul muzeelor de istorie și artă, se fac simțite în prezentarea fenomenului modern și mai ales contemporan. Numai cinci muzeu de istorie au expozițiile de bază aduse pînă la zi și peste 20 de muzeu și secții de istorie își opresc firul tematic în pragul secolului X. Cînd ne apropiem de actul istoric contemporan, noi, muzeografii — aici nu implicăm pe nimeni decît pe noi și numai pe noi — devenim stingaci, derutați, lipsiți de o vedere de ansamblu, cîteodată puerilă.

De multe ori, și nu în puține expoziții, am și practicat acest lucru. Patosul zilelor noastre poate fi reprezentat prin cîteva articole de ziar, macheta unor edificii alese la întîmplare sau exponate nesemnificative, cutii de conserve, produse agricole, machete de rase de animale ș.a.m.d. ?

Este vremea să trecem la studiul serios de arhivă, la surprinderea realității contemporane în dinamica firească a desfășurării sale istorice.

Omul contemporan este și constructor, și gînditor, și poet, și cuceritor de lucruri necunoscute. Trăiește marea bucurie a propriei sale realizări. Cunoaște efervescenta creatoare a marilor dialoguri internaționale, gonește norii războiului și dăruiește păcii sensuri nebănuite pînă la el. Popoarele mici și mijlocii își spun răsădit cuvîntul în marile probleme de care este legat nemijlocit viitorul planetei noastre. Inițiativele, con-

tribuțiile României sînt din ce în ce mai bine cunoscute, apreciate, eficiente. Hotărît lucru, cartea de aur a poporului nostru — muzeul — își cere insistent de la editorii săi ultimele pagini, dar mă grăbesc să spun, fiindcă mă apropii de sfîrșit, nu scrise oricum și nu peste tot la fel.

De aceea, de la înălțimea acestui for și mulțumind gazdelor noastre atît de primitoare — Muzeului Național care a organizat această prestigioasă Sesiune de comunicări științifice — propun ca pentru anul viitor să încercăm să realizăm secții de istorie modernă și contemporană la muzeele care au patrimoniu și spațiu, să apelăm pentru prezentarea contemporaneității la muzee monotematice în locuri de deosebită semnificație istorică, care să prezinte un anumit moment, un anumit eveniment modern sau contemporan, și să gîndim cu foarte mult simț de răspundere la organizarea unor expoziții temporare la nivelul celorlalte muzee județene, care să oglindească fenomenul istoric contemporan, fără pretenția de a-l trece selectiv la nivelul actului creator al expoziției de bază.

Deoarece s-au expus lucruri foarte importante și bine documentate în ceea ce privește relația public-muzeu, nu am altceva de făcut decît să închei nu înainte de a propune ca în discuțiile creatoare, care vor urma acestei deschideri festive, să dezbatem criteriile realiste, mă grăbesc să o spun înainte de a spune generoase, criteriile realiste în ceea ce privește îmbunătățirea colaborării muzeelor, instituțiilor muzeale cu alte foruri de cercetare.

Este însă indiscutabil că avem mult de făcut împreună și că aceleași idealuri ne unesc.

Și acum, pentru că sînt ultimul vorbitor, dați-mi voie să încerc să mă adresez nu prezidiului și nici sălii, ci muzeului ca instituție românească de la care așteptăm atîta și în care am sperat și sperăm, și să-i spunem de la înălțimea vremurilor noastre : „O tu, cetate ce ai strîns prin grija omului de azi, între falnice ziduri de piatră, durerea trudei străbune și aspra mîndrie a fierului ce aduce neatîrnarea și vuietul de bucium și scumpele hrisoave ale cărturarilor, odoare fără seamăn, și flacăra credinței în neam a lui Bălcescu și bucuria clipei trăite în anii noștri. o, tu, ca înțelept vistiernic, păzește-le pe toate și du-le către ziua de mîine !“.